

KILPISJÄRVEN
LUONTOPOLKU

METSÄNTUTKIMUSLAITOKSEN KOKEILUALUETOIMISTO
TOIVOTTA TEIDÄT TERVETULLEEKSI
KILPISJÄRVEN LUONTOPOLULLE

Kilpisjärven seudun luonto poikkeaa monin tavoin muusta Lapin luonnosta mm. ilmaston, kallioperän ja kasvillisuuden osalta. Tämä onkin ymmärrettävää; aluehan sijaitsee kauaksi luoteeseen pistävässä ulokkeessa Ruotsin ja Norjan vuorijonovyöhykkeen reunamassa.

Atlantin läheisyys vaikuttaa talvea lauhduttaen ja kesää viilentäen. Esim. heinäkuun keskilämpötila on $+10,4^{\circ}\text{C}$, kun se Muonion seudulla on $+13^{\circ}\text{C}$ ja Etelä-Suomessa $+14^{\circ}\text{C}$.

Merellisen ja mantereisen ilmaston rajavyöhykkeessä sää on yleensä epävakaista ja nopeasti vaihtelevaa. Rajut räntä- ja lumikuurot saattavat yllättää tunturiretkelijän keskikesälläkin. Usein voi merellinen kylmän ilman purkaus aikaansaada paksun sumun eli murkun. Saanan ja Mallatunturien kallioperä eivät kuulu muualla Suomessa vallitsevaan peruskallioalueeseen, vaan niiden kivilajit ovat Kölin reunavyöhykkeen nuoria liuskeita. Kallioperän dolomiittikalkista johtuen maaperä on täällä viljavampaa kuin muualla Lapissa. Kallioperän poimuttumisesta johtuen tunturit nousevat loivasti pohjoisen puolelta ja putoavat jyrkkinä pahtaseinäminä etelään ja itään.

Kohde 1.

Kilpisjärvellä on reheviä lehtomaisia tunturikoivikoita enemmän kuin muualla Suomen puoleisessa Tunturi-Lapissa johtuen maaperän ravinteisuudesta ja ilmaston merellisyydestä.

Tunturikoivu on hieskoivun muoto, jolle on tunnusomaista punasävyinen syysväri, kun taas etelässä hieskoivu tulee keltaiseksi. Punasävyisyys johtuu siitä, että laji risteytyy tummanpunasävyisen varpumaisen vaivaiskoivun kanssa.

Kohde 2.

Yleisempiä lintuja ovat pajulintu, järripeippo, punakylkirastas, sinirinta ja riekko. Riekon remahtavan naurun saattaa kuulla myöskin alamaiden tiheissä pajukoissa. Tämä ansamiesten hyvinä lintuvuosina tavoitteleva kanalintu pysyttelee miltei yksinomaan koivikossa, kun taas sen sukulainen kiiruna elää läpi vuoden paljakan varpukankailla. Luottavaista kiirunaa selvästi arempi, kesällä punaruskea riekko päästää kulkijan vain harvoin kuvausetäisyydelle. Koivikon ja paljakan vaihtumisvyöhykkeessä on usein pajukoita, joiden lajeja ovat mm. harmaalehtiset tunturipaju, lapinpaju ja villapaju. Alempana jokivarsien tulvamailla pajukot muodostavat laajoja, paikoin läpipäsemättömiä viitoja, joissa viihtyvät mm. lapin sirkku, pajusirkku ja lapinmyyrä.

Kohde 3.

Vaikka eläimistöä säätelee karun luonnon niukkuus, voivat pikkujyrsijät yltää näkyvään runsauteen. Niiden kannat vaihtelevat jaksottain ollen runsaimmillaan 4-5 vuoden välein. Runsasta esiintymistä seuraa miltei täydellinen kato. Kohteessa näkyy harmaakuvemyyrän jyrsimä koivun runko. Kilpisjärven alueen yleisin pikkujyrsijä on harmaakuvemyyrä. Muita lajeja ovat punamyyrä, pelto- sekä lapinmyyrä.

Kohde 4.

Koivumetsä rajoittuu n. 600 m:n korkeudessa puuttoon paljakkaan, jossa lumen erilainen jakautuminen on tärkein kasvillisuutta säätelevä tekijä.

Selänneiden lumipeite on ohut tai se puuttuu kokonaan. Sen kasveja suojaava vaikutus on vähäinen. Talvella kasveja uhkaa pakkaskuoleminen. Keväällä sekä kesällä niitä kuivattavat tuulet ja paahtava aurinko. Mineraalimaa on osittain näkyvässä, ja kasvillisuus on laikutaista. Matalat, tiukasti maan pintaa myöten kasvavat kuivakkokasvit tulevat täälläkin toimeen. Hyvän suojan kuivumista vastaan tarjoaa patjamainen kasvutapa, jollainen on esim. sieliköllä ja uuvanalla. Näiden arktisiin oloihin sopeutuneiden kasvien kukinta on hyvin nopeata, ja niiden kukkasilmut ovatkin muodostuneet jo edellisen kasvukauden aikana. Vaivaiskoivukin kasvaa maata matavana kääpiövarpuna tuulenpieksämäkankailla, mutta se muodostaa tiheitä, jopa puolen metrin korkuisia varvikoita paljakan suojaeisissa painanteissa.

Kohde 5.

Saksalaiset sotilaat linnoittautuivat Mallan alueelle talven 1944-45 aikana. Leirejä oli myös Saanalla ja muilla lähituntureilla. Huoltotiet näkyvät selvästi maastossa, koska kasvillisuuden uusiutuminen on täällä varsin hidasta. Metallijätteiden häviäminen vie useita kymmeniä vuosia.

Kohde 6.

Tunturien omaleimaisin pikkunisäkäs on sopuli, joka tavallisesti on hyvin harvalukuinen. Useimpina vuosina se elää hiljaiseloa paljakalla, mutta runsastuessaan se siirtyy alas koivuvyöhykkeeseen.

Sopulien edellinen suurvaellus oli vuonna 1970, jolloin eläimiä siirtyi Metsä-Lappiin asti. Vaeltaessaan nämä kellanruskeat eläimet uhkailevat joskus vihaisesti tirskuttaen vastaan-tulijaa.

Kohde 7.

Paljakan painanteiden lumenviipymäpaikoilla kasvavat mm. lumileinikki, vaivaissaju ja sammalvarpio. Epäsuotuisia kesinä lumimaat eivät ehdi kokonaan vapautua lumesta ja tällöin niiden kasvit jäävät odottamaan seuraavaa kasvukautta.

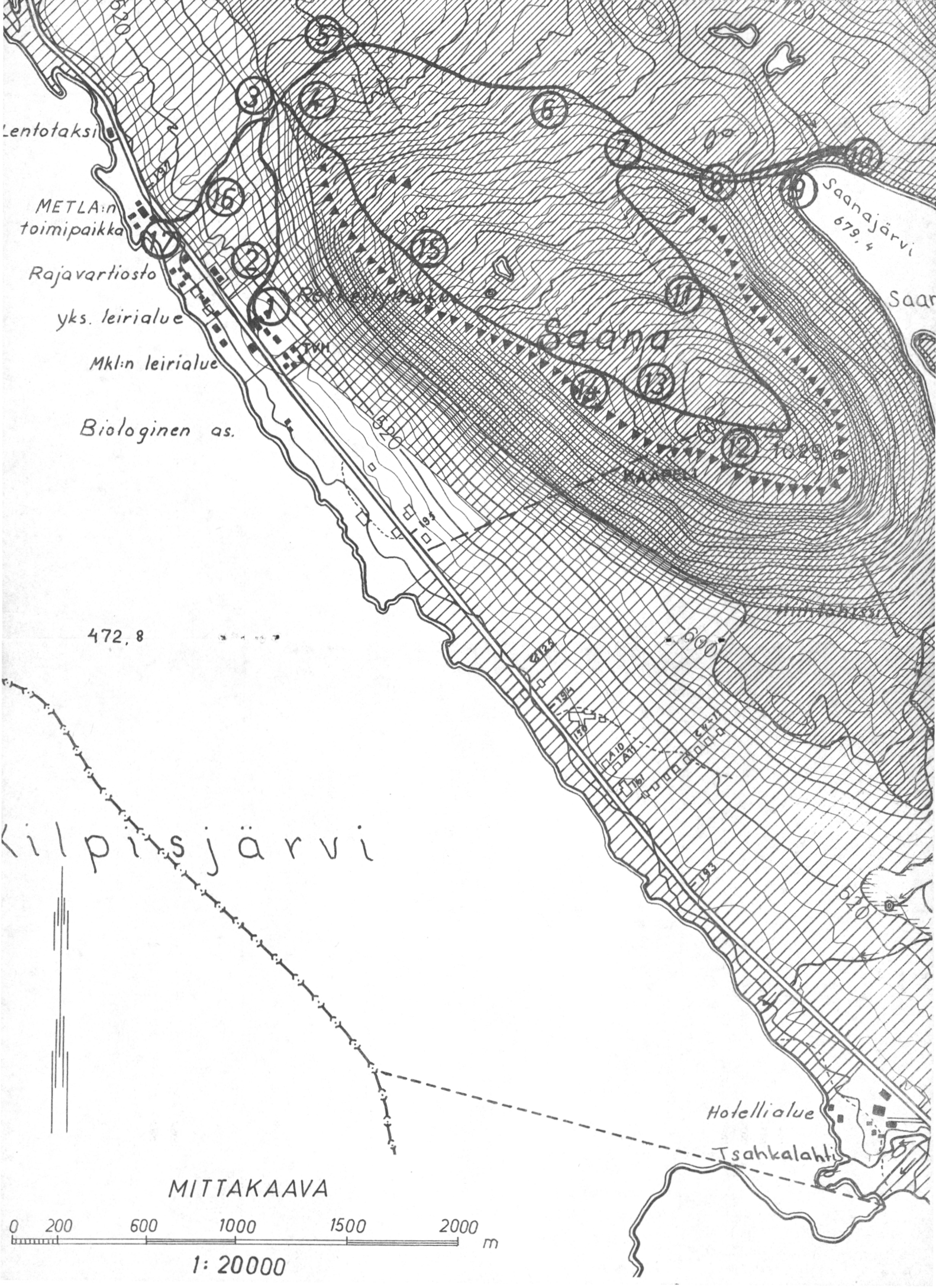

Kohde 8.

Runsasravinteista kasvualustaa vaativat hohtavanvalkoteriäinen lapinvuokko ja patjamainen tunturikohokki kasvavat kalkkipitoisten valumavesien vaikutuspiirissä.

Kohde 9.

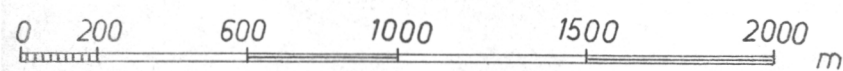
Väinönputken nuoria versoja ovat saamelaiset käyttäneet ennen ravintonsa höyteenä. Se on myös porojen halukkaasti käyttämä ruokaa, samoin kuin nuoret kasvunsa alussa olevat pajunlehdetkin. Poro onkin yleensä ainoa tunturissa näkyvä suurnisäkäs. Käsivarren Lapissa poronhoidossa on osin vielä vallalla alkuperäinen laidunkiertojärjestelmä. Talvisin porot ovat mäntymetsän jäkäläkan-

472,8

Kilpisjärvi

MITTAKAAVA

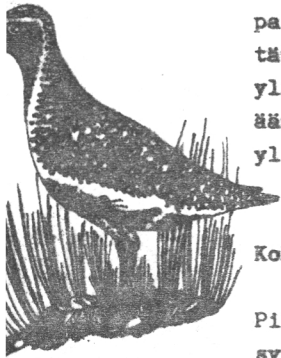
1: 20000

kailla ja keväällä ne saapuvat paimennettuina tunturialueelle vasomaan, suojaan hyönteisiltä sekä tuoreen kesäravinnon pariin. Poro on etenkin vasomisaikana hyvin herkkä ihmisen häirinnälle. Muutoinkin on kunnan kulkijan syytä väistää porotokkaa, jotta ei aiheuttaisi turhaa työtä poromiehille.

Kohde 10.

Karujen tunturivesien linnusto on niukka. Yleisin vesilintu on alli. Paljakan soilla on sen sijaan paikoin runsaasti kahlaajia. Alakuloisesti viheltyvä kapustarinta viihtyy soiden lisäksi myös ylätuntureiden heinäkankailla, missä kirkkaalla äänellä sirkuttava niittykirvinen on toinen yleinen lintu.

Kohde 11.

Pikkujyrnsijöiden runsautta seuraa jyrnsijöitä syövien saalistajakantojen voimistuminen. Tällöin tunturissa voi nähdä runsaasti kimeästi naukuvia piekanoita, uskaliaasti pesää liian lähelle mennyttä kulkijaa päin hyökkäileviä tunturikihuja sekä useita pöllöjä.

Kohde 12.

Paljakan yläosien yleisin varpu, valkokellokukkainen liekovarpio sekä mattomaisia kasvustoja muodostava hohtavan valkoteräinen lapinvuokko ovat kalkkipitoista kasvualustaa suosivia.

Suuri osa tunturikasveista on rauhoitettuja, joten kasvien poimimista on vältettävä. Paljakan laikuttainen kasvillisuus ei kestä kovaa kulutusta. Tästä ovat esimerkkinä mm. Seanan polku. Kun kasvi-
peite häviää, pääsevät tuuli ja valumavedet kulutamaan irtaimen aineksen pois, ja kasvillisuuden uusiutuminen saattaa kestää useita vuosikymmeniä. Tunturissa kuljettaessa onkin syytä käyttää jo valmiita polkuja, mikäli se on vain mahdollista.

Kohde 13.

Kesällä harmaanruskea, kesy kiiruna asustaa läpi vuoden varpukankailla syöden pääosin vaivaiskoivun ja variksenmarjan versoja. Pakkasrapautumisen tuloksena syntyneissä lakimaiden lohkarikoissa eli rakkakivikoissa, jossa kasvavat vain jäkälät ja sammaleet, sekä jotkut heinät ja vihvilät, pesii valkosiipinen pulmunen.

Kohde 14.

Paripeninkulmainen, kaksiosainen, 473 metriä merenpintaa ylempänä oleva Kilpisjärvi on kirkasvetinen (näkyvyys 10 m) ja härettömän karu tunturivesi. Järven levätuotanto on mm. lyhyestä kesästä johtuen alhaisimpia Suomessa mitattuja. Jäät lähtevät juhanuksen tienoilla. Korkeimmillaan veden lämpötila on elokuussa 12°C. Järvi jäätyy jo loka-marraskuun vaihteessa. Järvi tunnettiin aiemmin erinomaisena kalavetenä, mutta kalastosuhteet muuttuivat epäedullisiksi. Nykyään siitä saa yleensä vain pientä siikaa, mutta kalastoon kuuluvat yhä nieriä, taimen, harjus sekä harvinaisena hauki. Särki ja ahven eivät tule enää toimeen näin kylmässä vedessä.

Kohde 15.

Ylä-Kilpisjärven pohjoispuolella sijaitsee Mallan luonnonpuisto. Osa siitä rauhoitettiin jo vuonna 1916 runsaan, monipuolisen ja harvinaisen kasvistonsa takia. Vuonna 1938 maamme ensimmäisten luonnonpuistojen joukossa perustettu Mallan luonnonpuisto on 30 km²:n laajuinen ja palvelee tutkimuksen tarpeita. Alueen läpi kulkee merkitty polku Siilasjoelta kolmen valtakunnan rajapyykille. Kulku polkua pitkin edellyttää ennakoilmoittautumista puiston vartijalle tai majapaikkojen toimitoihin. Vaikka Enontekiön tunturien kasvillisuus onkin monimuotoisempaa ja rehevämpää kuin muualla Tunturi-Lapissa. Lännessä näkyvien terävähuippuisen Paraksen ja Ruotsin mahtavan Pältsan kasvisto rikkaudessaan aivan omaa luokkaansa.

Kohde 16.

Alueen yleisin metsätyyppi on kuivahko variksenmarja-mustikkatyypin, jossa koivut ovat matalia, mutkaisia ja monirunkoisia. Aluskasvillisuuden muodostaa tiheä varvikko. Koivun rungolla kasvava ruskokarve ei viihdy lumen alla. Se yhteyttää myös talvella ja sen kasvukorkeus osoittaa lumen syvyyden. Koivikon muita puulajeja ovat raita, tuomi ja pihlaja. Tästä pihlajasta on jänis katkonut versoja. Jäniksen syöntijälki on vino, terävä leikkaus.

Kohde 17.

Kilpisjärven alueella on ollut sotatoimia ja niiden muistoksi on sinne pystytetty kolme muistomerkkiä. Saanalta laskeutuvan polun läheisyydessä, valtatievarressa on muistokivi, joka kertoo 6.6.1916 tapahtuneesta räjähdyksestä Saanan juurella.

Suomalainen jääkäripartio räjäytti silloin venäläisten huoltotien varrella sijainneen ammus- ja tarvikevarikon. Toinen, samalla alueella sijaitseva muistokivi on pystytetty jalkaväen sotatoimien päättymisen johdosta keväällä 1945, jolloin suomalaiset joukot karkoittivat viimeiset perääntyvät saksalaiset osastot Suomen valtakunnan alueelta. Kolmas sotamuistomerkki on Muotakkavaarassa, n. 17 km päätietä Muonioon päin. Se on Lapin sodan 1945 viimeisten tykinlaukausten muistokivi.

METSÄNTUTKIMUSLAITOS

Kokeilualue toimisto

Unioninkatu 40 A

00170 Helsinki 17

Puh. 90/661 401

Kilpisjärven kokeilualue

Luonnonsuojeluvartija Urho Viik

99490 Kilpisjärvi

Puh. 996/ 715

